

КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан

_____ доц. А. В. Стасишин
(підпис)
“ _____ ” _____ 202_ р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**РИЗИКИ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ
ПОСЛУГ**

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань: **07 «Управління та адміністрування»** _____
(шифр та найменування галузі знань)

спеціальність: **072 «Фінанси, банківська справа та страхування»** _____
(код та найменування спеціальності)

освітня програма **«Фінанси, митна та податкова справа»** _____
(найменування освітньої програми)

освітній ступінь: _____ **магістр** _____

ЛЬВІВ 2023

Програма навчальної дисципліни «Ризики шахрайства у сфері фінансових послуг» для студентів за галуззю знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», освітня програма «Фінанси, митна та податкова справа» освітнього ступеня магістр.

24 січня 2023 р. – 10 с.

Розробник: Гринчишин Ярослав Миколайович, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового менеджменту

Програма затверджена на засіданні кафедри фінансового менеджменту.

Протокол від 24 січня 2023 р. № 6/1.

Завідувач кафедри, д. е. н., професор _____ Ситник Н.С.

24 січня 2023 р.

Розглянуто та ухвалено Вченою радою факультету управління фінансами та бізнесу

Протокол № 7 від 31 січня 2023 р.

© Гринчишин Я.М., 2023 рік
© ЛНУ імені Івана Франка, 2023 рік

РОЗДІЛ 1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Предмет навчальної дисципліни

Предметом навчальної дисципліни «Ризики шахрайства у сфері фінансових послуг» є сучасні методи та способи ідентифікації та протидії шахрайським явищам у сфері фінансових послуг.

Мета навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань щодо ризиків шахрайства у сфері фінансових послуг та оволодіння практичним інструментарієм попередження, виявлення та вчасного реагування на шахрайські дії.

Основні завдання

Основні завдання: засвоєння сутності та класифікаційних аспектів фінансового шахрайства; засвоєння механізму фінансового шахрайства, а також змісту відповідних технологій злочинної діяльності у різних галузях та сферах фінансових відносин; засвоєння методик розслідування фінансового шахрайства з урахуванням специфіки галузей фінансових правовідносин; засвоєння основних норм та вимог законодавчо закріплених щодо покарання та попередження фінансового шахрайства; вивчення державної системи управління попередженням фінансового шахрайства; вивчення оцінки нанесеного збитку від фінансового шахрайства державі, громадянам та суб'єктам господарювання; засвоєння підходів та процедур управління ризиками фінансового шахрайства.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Фінансовий ринок Страховання Податкова система Бюджетна система Банківська система	Банківський менеджмент Управління фінансовими ризиками

Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Інтегральна компетентність
Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в сфері фінансів, банківської справи та страхування або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог до професійної, навчальної або дослідницької діяльності
Загальні компетентності
ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК3. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
ЗК4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
Фахові компетентності спеціальності
СК1. Здатність використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.
СК2. Здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій для діагностики і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.
СК3. Здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи, митної, податкової справи та страхування.
СК4. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, митної, податкової справи та страхування.
СК7. Здатність до пошуку, використання та інтерпретації інформації, необхідної для вирішення професійних і наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи, митної, податкової справи та страхування.
Програмні результати навчання
ПР01. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів, банківської справи та страхування у поєднанні з дослідницькими і управлінськими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.
ПР02. Знати на рівні новітніх досягнень основні концепції і методології наукового пізнання у сфері фінансів, банківської справи та страхування.
ПР03. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.
ПР04. Відшукувати, обробляти, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування.
ПР06. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень усно і письмово, брати участь у фахових дискусіях.
ПР09. Застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування.
ПР10. Здійснювати діагностику і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання.
ПР11. Застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового, банківського та страхового менеджменту для прийняття рішень.
ПР12. Обґрунтувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів.

РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні основи шахрайства у сфері фінансових послуг.

Тема 2. Фінансове шахрайство у банківській сфері.

Тема 3. Фінансове шахрайство у безготівковому грошовому обігу.

Тема 4. Фінансове шахрайство в готівковому грошовому обігу.

Тема 5. Фінансове шахрайство на фондовому ринку та в діяльності небанківських фінансових установ.

Тема 6. Фінансове шахрайство у сфері страхування.

Тема 7. Методи управління ризиками шахрайства у сфері фінансових послуг.

Тема 8. Державні органи щодо протидії шахрайству у сфері фінансових послуг та відповідальність за здійснення шахрайських дій.

РОЗДІЛ 3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні основи шахрайства у сфері фінансових послуг.

Поняття шахрайства. Способи вчинення шахрайства. Обман при шахрайстві. Зловживання довірою. Психологічний портрет шахрая. Види шахрайства. Шахрайство з фінансовими ресурсами. Ринок фінансових послуг як об'єкт шахрайства та його структура. Види фінансових послуг. Види фінансового шахрайства. Передумови зростання фінансового шахрайства в сучасному світі. Передумови і чинники фінансового шахрайства. Економічні та юридичні наслідки фінансового шахрайства.

Тема 2. Фінансове шахрайство у банківській сфері.

Об'єкти, суб'єкти та мотиви фінансового шахрайства у банківській системі. Способи фінансового шахрайства в банківській системі. Форми шахрайства з отримання банківських кредитів фізичними та юридичними особами. Фіктивні помилки та фінансові шахрайства банківських установ в процесі здійснення депозитних операцій. Використання банківських установ для легалізації (відмивання) злочинних фінансових ресурсів. Іноземний досвід протидії фінансовому шахрайству у банківській системі. Протидія фінансовим злочинам у банківській сфері.

Тема 3. Фінансове шахрайство у безготівковому грошовому обігу.

Нормативно-правова база захисту платіжних карток в Україні. Система захисту та технічні вимоги до платіжних карток. Схеми фінансових шахрайств у сфері обігу платіжних карток в Україні та світі. Правила поведінки власників платіжних карток з протидії фінансового шахрайства. Способи протидії шахрайству у сфері обігу платіжних карток. Фінансове забезпечення протидії шахрайству у сфері обігу платіжних карток.

Тема 4. Фінансове шахрайство в готівковому грошовому обігу.

Система захисту грошових знаків від підроблення (фальсифікації) в Україні. Ознаки та схеми фальсифікації грошових купюр. Зношені купюри як неповноцінна національна валюта: ознаки, утилізація та права власника. Законодавчі акти в сфері протидії та подолання фінансового шахрайства у готівковому грошовому обігу в Україні. Юридична відповідальність при фальсифікації національної валюти. Зарубіжний досвід системи захисту від фальсифікації національних грошових одиниць.

Тема 5. Фінансове шахрайство на фондовому ринку та в діяльності небанківських фінансових установ.

Характеристика об'єктів фінансового шахрайства на фондовому ринку. Класифікація суб'єктів фінансового шахрайства у сфері функціонування фондового ринку. Мотиви фінансового шахрайства на ринку цінних паперів. Ризики використання векселів та акцій для відмивання злочинних доходів.

Фінансові піраміди на ринку фінансових послуг. Пірамідальна схема. Технології заволодіння коштами способом фінансової піраміди. Наслідки створення та діяльності фінансових пірамід. Способи захисту від фінансових пірамід.

Шахрайство в діяльності кредитних спілок та недержавних пенсійних фондів. Форми фінансового шахрайства в процесі надання фінансової допомоги. Методи боротьби з шахрайством на фінансовому ринку.

Тема 6. Фінансове шахрайство у сфері страхування.

Об'єкти фінансового шахрайства у сфері страхування. Юридичні та фізичні особи як суб'єкти фінансового шахрайства у сфері страхування. Мета та мотиви фінансових злочинів у сфері страхування. Класифікація та характеристика форм фінансового шахрайства у сфері страхування. Використання страхових установ для відмивання злочинного фінансового капіталу. Законодавче регулювання протидії фінансовому шахрайству у сфері страхування. Громадські організації по боротьбі зі страховими шахрайствами. Механізм захисту інтересів суб'єктів страхування при виявленні шахрайства у фінансовій сфері.

Тема 7. Методи управління ризиками шахрайства у сфері фінансових послуг.

Методи індикативної оцінки шахрайства у фінансовій сфері. Математичні методи виявлення можливого обману у фінансовій сфері. Передумови використання аналітичних методів для виявлення шахрайства в фінансовій сфері. Методи виявлення невідповідностей фінансових показників, що використовуються для виявлення фінансових злочинів. Автоматизовані методи виявлення ймовірного шахрайства у фінансовій сфері. Класифікація програмних продуктів для виявлення та протидії шахрайству у фінансовій сфері. Психофізіологічні методи виявлення фінансового шахрайства.

Фінансовий контроль як засіб боротьби з шахрайством у сфері фінансових послуг. Фінансовий моніторинг як засіб протидії шахрайству.

Тема 8. Державні органи щодо протидії шахрайству у сфері фінансових послуг та відповідальність за здійснення шахрайських дій.

Бюро економічної безпеки, його основні завдання.

Департамент кіберполіції Національної поліції України та його роль у протидії шахрайству у сфері фінансових послуг.

Державна служба фінансового моніторингу України, її роль у виявленні і протидії фінансовому шахрайству.

Міністерство цифрової трансформації та його роль у формуванні захисту від фінансового шахрайства.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, їх роль в запобіганні шахрайству у сфері фінансових послуг.

Відповідальність за вчинення шахрайств в Україні. Відповідальність за шахрайства в Кримінальному кодексі України. Критерії встановлення відповідальності та передбачені форми покарання. Відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами. Особливості іноземного законодавства в питаннях відповідальності за вчинення шахрайств. Аналіз практики притягнення до відповідальності за вчинення шахрайств. Напрями вдосконалення українського законодавства в питаннях відповідальності за вчинення шахрайств.

РОЗДІЛ 4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

4.1. Основна література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>
3. Закон України “Про Бюро економічної безпеки України” від 28 січня 2021 року № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>
4. Закон України “Про платіжні послуги” від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20>
5. Закон України “Про фінансові послуги та фінансові компанії” від 14 грудня 2021 року № 1953—IX. URL: <http://www.golos.com.ua/article/355986>
6. Калюжний А. В. Шахрайство з фінансовими ресурсами. Одеса: Приста, 2014. 215 с.
7. Лист Національного банку України від 04.07.2018 р. № 57-0009/36366 “Рекомендації для зниження ризику шахрайських операцій”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3636500-18>
8. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні (оновлена 2021 року). URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/НОР/Документи/metodyka2021.pdf>
9. Новіков В. С. Заходи боротьби по відмиванню грошей та існуючі випадки (ризик) фінансового шахрайства, правопорушень в Україні. Київ : Тисма, 2013. 432 с.
10. Положення про здійснення установами фінансового моніторингу. Затверджене постановою Правління Національного банку України від 28.07.2020 № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>
11. Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням учасниками ринку фінансових послуг законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг. Затверджене постановою Правління Національного банку України від 16.06.2021 № 52. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0052500-21>
12. Правила визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України. Затверджене постановою Правління Національного банку України від 16.06.2021 № 52. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0134500-18>
13. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ, 2010. 623 с.
14. Шахрайство на фінансовому ринку. Практичний посібник з протидії. Київ: Укр. агентство фін. розвитку, 2011 р. 424 с.

4.2. Додаткова література

15. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 759 с.
16. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайств. 2020: результати опитування українських компаній. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf>.
17. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва : монографія. Київ : НІСД, 2014. 328 с.
18. Злочинність у сфері економіки: проблеми прогнозування, планування та координації заходів протидії: монографія за ред О. Г. Кальмана. Харків : Новасофт, 2015. 256 с.
19. Коротков А. Всі великі афери, шахрайства та фінансові піраміди: від Каліостро до Мавроді. Київ : Знання, 2014. 478 с.
20. Мойсик В. Р. Кримінальна відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами в Україні: навч. посіб. Київ, 2010. 243 с.
21. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / Арутюнян С. С. та ін.; за заг. ред. С. С. Арутюнян, М. І. Іоргачова. Харків: «Діса плюс», 2020. 312 с.
22. Савченко А. В., Шуляк Ю. Л. Кримінальна відповідальність за шахрайство в Україні та за кордоном: порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ: Вид-во ТОВ "НВП"Інтерсервіс", 2013. 216 с.
23. Світовий досвід боротьби із шахрайством при отриманні соціальної допомоги: уроки для України. Київ : Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2017. 49 с. URL: https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2017/05/FEAO_Cheating_A5_02_web.pdf
24. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг : монографія / Н. М. Внукова, С. В. Глібко та ін.; "НДІ ПЗІР НАПрН України", Харківський нац. економ. університет ім. Семена Кузнеця. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 305 с.
25. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А.Г. та ін. Київ: Ваіте, 2018. 826 с.

РОЗДІЛ 5. ІНТЕРНЕТ САЙТИ

1. Законодавство України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
2. Національний банк України: <https://bank.gov.ua/>
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: <https://www.nssmc.gov.ua/>
4. Кіберполіція (Національна поліція України): <https://cyberpolice.gov.ua/>
5. Міністерство цифрової трансформації України: <https://thedigital.gov.ua/>
6. Державна служба фінансового моніторингу України: <https://fiu.gov.ua/>
7. Державна аудиторська служба України: <http://www.dkrs.gov.ua>.
8. Українська міжбанківська асоціація членів платіжних систем "ЕМА": <https://www.ema.com.ua/>
9. Платформа для вирішення проблем корпоративної безпеки. (Ethicontrol): <https://ethicontrol.com/uk/main>

10. Асоціація сертифікованих експертів з питань шахрайства (ACFE):
<https://www.acfe.com/>